

การวิเคราะห์โครงสร้างและที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา¹

An Analysis of the Structure and the Origin of the Spirit Terms in Lanna Language

ศราวุธ หล่อดี²Sarawut Lordee³

(Received: 5 January 2020; Revised: 4 June 2020; Accepted: 10 June 2020)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างและที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา ข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์เป็นคำเรียกผีในภาษาล้านนาจากวิทยานิพนธ์และหนังสือ รวมทั้งข้อมูลจากแบบสอบถามสำนักงานวัฒนธรรม และการสัมภาษณ์ชาวล้านนา 8 จังหวัดภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนามีการนำคำ 2-5 คำมาประกอบเป็นคำเรียกผีที่มีความสัมพันธ์ของคำแบบหน่วยหลักกับหน่วยขยาย แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 2 คำ 3 คำ 4 คำ และ 5 คำ พบโครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 2 คำมากที่สุด และพบโครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 4 คำและ 5 คำน้อยที่สุด สำหรับที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนามี 15 ประเภท แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ คำเรียกผีที่มี 1 ที่มา และ 2 ที่มา พบคำเรียกผีที่มี 1 ที่มามากที่สุด รองลงมาเป็นคำเรียกผีที่มี 2 ที่มา

คำสำคัญ: โครงสร้าง ที่มา คำเรียกผี ภาษาล้านนา ภาคเหนือ

Abstract

The objectives of this research are to analyze the structure, the origin of the spirit terms in Lanna Language. Collecting the spirit terms in Lanna Language from thesis and books, as well as the data from the questionnaire of the Ministry of Culture and interviewing people who are domiciled in 8 northern provinces. The result found that the structure of the spirit terms in Lanna Language is 2-5 words combined to compose the spirit terms which has the relationship between head and modifiers. It can be divided into 4 groups which are 2 compound words of the spirit terms, 3 compound words of the spirit terms, 4 compound words of the spirit terms, and 5 compound words the spirit terms. The result also shows that the structure of the 2 compound words of the spirit terms is the most found and the 4 compound words and 5 compound words of the spirit terms is the least found. In addition, there are 15 categories of the origin of the spirit terms. It can be divided into 2 groups which are 1 origin of the spirit terms and 2 origins of the spirit terms, respectively.

Keywords: Structure, Origin, Spirit Terms, Lanna Language, Northern

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์คำเรียกผีในภาษาล้านนา” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณรายได้คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ประจำปี พ.ศ. 2561 โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร. ผณิตทรา วีรานนท์ เป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย

² อาจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

³ Dr., Department of Thai, School of Liberal Arts, University of Phayao

บทนำ

ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิม ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของกลุ่มคนทุกวัฒนธรรม โดยมักปรากฏร่องรอยให้เห็น ไม่ว่าจะสังคมนั้นจะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใดก็ตาม ทั้งนี้ความเชื่อเรื่องผีอาจปรากฏในลักษณะมุขปาฐะที่เล่าต่อกันมา การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสาร จึงทำให้พบเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีและคำเรียกผีในเอกสารต่าง ๆ

คำเรียกผีเป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี หรือสิ่งที่คนเชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ ไม่มีตัวตน แต่อาจปรากฏให้เห็นเหมือนมีตัวตนในลักษณะต่าง ๆ และอาจให้คุณหรือโทษแก่คนได้ ด้วยลักษณะที่น่าสยดสยองของคำเรียกผีดังกล่าว จึงพบงานวิจัยที่ศึกษาคำเรียกผีทั้งในและนอกประเทศไทย

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับคำเรียกผี พบการศึกษาโครงสร้างคำเรียกผีในงานวิจัยของมนสิการ เสงสุวรรณ (2557) ที่ศึกษาโครงสร้างคำเรียกผีในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ภาษาลาว ภาษาพม่า ภาษาเขมร ภาษามาเลย์ พบโครงสร้างคำเรียกผี 2 แบบ คือ โครงสร้างคำเรียกผีแบบเดี่ยว เช่น pò:p 'ปอบ' (ภาษาลาว), kawèi 'ผีเล็บยาว' (ภาษาพม่า) และโครงสร้างคำเรียกผีแบบประสม เช่น kmaoc bampe:koun 'ผีตายทั้งกลม' (ภาษาเขมร), hantu ?api: 'ผีไฟ' (ภาษามาเลย์)

นอกจากนี้พบการศึกษาความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในงานวิจัยของมนสิการ เสงสุวรรณ (2550) ปริญญา บุญมาเลิศ (2554) และมนสิการ เสงสุวรรณ (2557) ที่ศึกษาการจำแนกคำเรียกผีโดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย พบมีความแตกต่างทางความหมายของคำเรียกผี คือ มิติตัวตน มิติลักษณะการตาย มิติสถานภาพ มิติเพศ มิติอายุ มิติดีร้าย มิติสิ่งที่มนุษย์กระทำ มิติหน้าที่ มิติที่อยู่ มิติอาหาร และมีลักษณะเฉพาะ รวมทั้งมีการศึกษาคำเรียกผีกับงานศิลปะในงานวิจัยของกนิษฐา พวงศรี (2560) ที่ศึกษาลักษณะของคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือจากเอกสาร เพื่อถ่ายทอดเป็นภาพลายเส้นและสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะ

งานวิจัยข้างต้นเป็นการศึกษาคำเรียกผีในภาษาลาว ภาษาพม่า ภาษาเขมร ภาษามาเลย์ ภาษาไทยถิ่นกลาง และภาษาไทยถิ่นเหนือหรือภาษาล้านนาที่เกี่ยวกับประเด็นทางภาษาและวัฒนธรรม แต่การศึกษาคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นมีวิธีการศึกษาและเก็บข้อมูลคำเรียกผีเฉพาะบางพื้นที่ ทำให้ไม่เห็นภาพรวมของการศึกษาคำเรียกผีในภูมิภาคนั้น

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์โครงสร้างของคำเรียกผี และที่มาหรือต้นกำเนิดของคำเรียกผี จากข้อมูลในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน เพื่อให้เห็นโครงสร้างและที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนาที่ครอบคลุมพื้นที่ภาคเหนือตอนบน การวิเคราะห์คำเรียกผีในภาษาล้านนา นอกจากทำให้เข้าใจลักษณะโครงสร้างและที่มาของคำเรียกผี การวิจัยนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์คำเรียกผีในภาษาอื่น ๆ ได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. วิเคราะห์โครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนา
2. วิเคราะห์ที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน

1. แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

1.1 **ข้อมูลจากเอกสาร** เป็นข้อมูลคำเรียกผีในภาษาล้านนาจากเอกสารประเภทวิทยานิพนธ์ และหนังสือ ดังนี้

- 1) วิทยานิพนธ์ 2 เรื่อง ของศุภลักษณ์ บัญโญ (2551) ปริญญา บัญญา มาเลิศ (2554)
- 2) หนังสือ ได้แก่ พจนานุกรม 5 เล่ม ของอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ (2539) อุดม รุ่งเรืองศรี (2547) ยุพิน เข้มมุกด์ และคณะ (2550) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย (2555) พระครูวิมล ศิลปกิจ (2561) สารานุกรม 15 เล่ม ของมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ (2542) หนังสือทั่วไป 7 เล่ม ของสุรพล ดำริห์กุล (2542) วิถี พานิชพันธ์ (2548) ไพโรจน์ สาลีรัตน์ (2549) สันน ธรรมธิ (2557) ผดุงทรา ธีรานนท์ และคณะ (2558) มาลา คำจันทร์ (2559) สันน ธรรมธิ (2559)

1.2 **ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์** ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูล และผู้ให้สัมภาษณ์ที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา ดังนี้

- 1) ผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้สัมภาษณ์ต้องพูดภาษาล้านนาเป็นภาษาแม่ และสื่อสารด้วยภาษาล้านนาในชีวิตประจำวัน
- 2) ผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้สัมภาษณ์ต้องมีภูมิลำเนาอยู่ใน 8 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน
- 3) ผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้สัมภาษณ์ต้องเป็นบุคลากรในสำนักงานวัฒนธรรม 8 จังหวัดภาคเหนือ และเป็นผู้มีความรู้ที่สามารถบอกที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนาได้

จากเกณฑ์คุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลและผู้ให้สัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกและแบ่งพื้นที่เก็บข้อมูลที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนาเป็น 2 พื้นที่ 1) พื้นที่ในอำเภอเมือง ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรม 8 จังหวัดภาคเหนือ คือ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน เนื่องจากสำนักงานวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในระดับจังหวัดของกระทรวงวัฒนธรรม มีหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมงานด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนั้น จึงเป็นสถานที่ที่มีนักวิชาการให้ข้อมูลที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนาได้ 2) พื้นที่นอกอำเภอเมือง พิจารณาจากพื้นที่ที่มีคนล้านนาอาศัยอยู่ เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่นั้น ทั้งนี้อำเภอที่อยู่นอกพื้นที่อำเภอเมือง 8 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อำเภอสอง จังหวัดแพร่ อำเภอลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง และอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา ดำเนินการหลังจากการเก็บข้อมูลคำเรียกผีจากเอกสารข้อ 1.1 เมื่อได้คำเรียกผีในภาษาล้านนาจึงนำมาสร้างเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลที่มาของคำเรียกผี 2 ชุด ได้แก่ 1) แบบสอบถามที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา เป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลจากบุคลากรในสำนักงานวัฒนธรรม 8 จังหวัดภาคเหนือโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ 2) แบบบันทึกข้อมูลที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา เป็นเครื่องมือที่ใช้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้มีความรู้ที่สามารถ

บอกที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนาได้ ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่นอกพื้นที่อำเภอเมือง 8 จังหวัดภาคเหนือ โดยเก็บข้อมูลพื้นที่ละ 1 คน รวมผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 8 คน

3. วิธีการเก็บข้อมูล

3.1 การเก็บข้อมูลคำเรียกผีในภาษาล้านนาจากเอกสาร เป็นการเก็บข้อมูลคำเรียกผีจากเอกสารข้อ 1.1 ตามเกณฑ์การคัดเลือกคำเรียกผีในภาษาล้านนา ดังนี้

1) คำเรียกผีในภาษาล้านนาต้องมีคำว่า “ผี” อยู่ข้างหน้า

2) คำเรียกผีในภาษาล้านนาต้องมีลักษณะตามคำนิยามของคำเรียกผี คือ “คำที่ใช้เรียกชื่อผีหรือสิ่งทีคนเชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ ไม่มีตัวตน แต่อาจปรากฏให้เห็นเหมือนมีตัวตนในลักษณะต่าง ๆ และอาจให้คนหรือโทษแก่คนได้” เมื่อพิจารณาคำเรียกผีจากเอกสารข้อ 1.1 ตามเกณฑ์ 2 ข้อข้างต้น พบคำเรียกผีในภาษาล้านนาที่ใช้เป็นข้อมูลในการวิจัย จำนวน 81 คำ ข้อมูลส่วนนี้ใช้วิเคราะห์โครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนา และใช้สร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา

3.2 การเก็บข้อมูลที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนาจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มาของคำเรียกผี จากแบบสอบถามของสำนักงานวัฒนธรรม 8 จังหวัดภาคเหนือ ที่ส่งข้อมูลกลับมาให้ผู้วิจัยทางไปรษณีย์ สำหรับการเก็บข้อมูลที่มาของคำเรียกผีจากการสัมภาษณ์ เป็นการลงพื้นที่สัมภาษณ์ที่มาของคำเรียกผีจากผู้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดในข้อ 1.2 ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่นอกพื้นที่อำเภอเมือง 8 จังหวัดภาคเหนือ เมื่อเก็บข้อมูลครบทั้งหมดจึงนำไปวิเคราะห์ที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์โครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนา จะวิเคราะห์ด้านจำนวนคำ วิธีการสร้างคำ ความสัมพันธ์ของคำ และชนิดของคำที่นำมาประกอบเป็นคำเรียกผี ทั้งนี้การวิเคราะห์ชนิดของคำ ผู้วิจัยพิจารณาความหมายของคำภาษาล้านนาจากพจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง และจำแนกคำภาษาล้านนาตามหลักไวยากรณ์เป็น 7 ชนิด ได้แก่ คำนาม คำสรรพนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ คำปฏิเสธ คำแสดงคำถาม และคำลงท้ายประโยค (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2547) อนึ่งผู้วิจัยกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้วิเคราะห์โครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนา ได้แก่ (x) หมายถึง x เป็นความสัมพันธ์ของคำ, [x] หมายถึง x เป็นความหมายของคำ, x_n หมายถึง x เป็นคำที่ n, = หมายถึง มีการสร้างคำมาจาก, + หมายถึง ประกอบกับ

โครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนามีวิธีการวิเคราะห์ ดังตัวอย่าง

ผีขุนน้ำ	จำนวนคำ	3 คำ
	วิธีการสร้างคำ	ผี ₁ + (ขุน ₂ [แหล่งกำเนิด] + น้ำ ₃ [แหล่งน้ำ])
	ความสัมพันธ์ของคำ	หน่วยหลัก ⁴ : คำเดียว ⁵ + หน่วยขยาย ⁶ : คำประสม
	ชนิดของคำ	นาม ₁ + (นาม ₂ + นาม ₃)

⁴ หน่วยหลัก (head) คือ หน่วยคำตามหลักไวยากรณ์ที่มีความหมายเป็นหลักของคำนั้น

⁵ คำเดียว คือ คำที่มีเอกภาพทางความหมาย ไม่สามารถแบ่งแยกหน่วยทางความหมายได้อีก (มนสิการ เสงสุวรรณ, 2557, หน้า 89)

⁶ หน่วยขยาย (modifier) คือ หน่วยคำที่ประกอบอยู่หลังหน่วยหลักและทำหน้าที่ขยายหรือเพิ่มเติมความหมายให้หน่วยหลัก

⁷ คำประสมเกิดจากการนำหน่วยคำอิสระที่มีความหมายต่างกันตั้งแต่ 2 หน่วยคำขึ้นไปมาประกอบกันเป็นหนึ่งคำที่มีความหมายใหม่หรืออาจมีคำความหมายเดิม

กรณีที่มีชื่อพืช ชื่อสัตว์ ชื่อผี สิ่งของ เป็นคำนามชื่อเฉพาะจะวิเคราะห์เป็น 1 คำ ดังตัวอย่าง		
<u>ผีค้างพอน</u>	จำนวนคำ	2 คำ
	วิธีการสร้างคำ	ผี ₁ + ค้างพอน ₂ [ต้นค้างพอน]
	ความสัมพันธ์ของคำ	หน่วยหลัก: คำเดี่ยว + หน่วยขยาย: คำเดี่ยว
	ชนิดของคำ	นาม ₁ + นาม ₂

4.2 การวิเคราะห์ที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา จะวิเคราะห์ด้านจำนวนที่มาและประเภทที่มาของคำเรียกผี โดยพิจารณาจากข้อมูลคำเรียกผีในภาษาล้านนา ที่ผู้วิจัยเรียบเรียงจากข้อมูลในแบบสอบถามของสำนักงานวัฒนธรรม ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ใน 8 จังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน ข้อมูลจากเอกสารข้อ 1.1 รวมทั้งพิจารณาจากความสัมพันธ์ทางความหมายของคำที่นำมาประกอบเป็นชื่อผี ดังตัวอย่าง

ผีฝาย ข้อมูล “ผีฝายเป็นผีที่ดูแลรักษาฝาย...”

จำนวนที่มาของคำเรียกผี 1 ที่มา ประเภทที่มาของคำเรียกผี คือ สถานที่: ฝาย

5. การเสนอผลการวิจัย

การวิเคราะห์โครงสร้างและที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ รวมทั้งแสดงจำนวนคำและคำร้อยละประกอบผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการวิเคราะห์โครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนา และการวิเคราะห์ที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา มีดังนี้

1. โครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนา

จากการวิเคราะห์โครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนา จำนวน 81 คำ พบการนำคำตั้งแต่ 2-5 คำ มาประกอบเป็นคำเรียกผี ที่มีความสัมพันธ์ของคำแบบหน่วยหลักกับหน่วยขยาย โครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนาแบ่งกลุ่มตามจำนวนคำเป็น 4 กลุ่ม คือ โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 2 คำ โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 3 คำ โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 4 คำ และโครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 5 คำ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 2 คำ ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นหน่วยหลัก (คำเดี่ยว) และคำที่ 2 เป็นหน่วยขยาย (คำเดี่ยว) พบทั้งหมด 44 คำ แบ่งโครงสร้างเป็น 3 แบบ

1) โครงสร้างแบบ นาม₁ + นาม₂ ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นคำเดี่ยว (นามทั่วไป) และคำที่ 2 เป็นคำเดี่ยว (นามทั่วไปและนามชื่อเฉพาะ) พบ 37 คำ (84.09 %) เช่น

คำเรียกผี	=	นาม ₁	+	นาม ₂
ผีเค้า	=	ผี	+	เค้า [ต้นเค้าของตระกูล]
ผีดอย	=	ผี	+	ดอย [ภูเขา]
ผีเลี้ยงเหมียง	=	ผี	+	เลี้ยงเหมียง [ชื่อผีที่ดูแลป่าช้า]

2) โครงสร้างแบบ นาม₁ + กริยา₂ ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นคำเดียว (นามทั่วไป) และคำที่ 2 เป็นคำเดียว (กริยา) พบ 2 คำ (4.55 %) ได้แก่

คำเรียกผี	=	นาม ₁	+	กริยา ₂
ผีมด	=	ผี	+	มด [ดูแล, รักษา]
ผีเมง	=	ผี	+	เมง [หมัก, ดอง]

3) โครงสร้างแบบ นาม₁ + วิเศษณ์₂ ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นคำเดียว (นามทั่วไป) และคำที่ 2 เป็นคำเดียว (วิเศษณ์) พบ 5 คำ (11.36 %) เช่น

คำเรียกผี	=	นาม ₁	+	วิเศษณ์ ₂
ผีกละ	=	ผี	+	กละ [ตะกละ]
ผีก้องกอย	=	ผี	+	ก้องกอย [เสียงร้องของนกดัง ก้อย ๆ]
ผีอีค้อย	=	ผี	+	อีค้อย [เสียงร้องของนกดัง ค้อย ๆ]

1.2 โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 3 คำ ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นหน่วยหลัก (คำเดียว) และคำที่ 2 คำที่ 3 เป็นหน่วยขยาย (คำประสมและกลุ่มคำ^๘) พบทั้งหมด 35 คำ แบ่งโครงสร้างเป็น 5 แบบ

1) โครงสร้างแบบ นาม₁ + (นาม₂ + นาม₃) ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นคำเดียว (นามทั่วไป) และคำที่ 2 (นามทั่วไป นามชื่อเฉพาะ และจำนวนนับ) คำที่ 3 (นามทั่วไป นามชื่อเฉพาะ และลักษณนาม) รวมกันเป็นคำประสมหรือเรียงกันเป็นกลุ่มคำ พบ 28 คำ (80 %) เช่น

คำเรียกผี	=	นาม ₁	+	(นาม ₂ + นาม ₃)
ผีก้อนเส้า	=	ผี	+	ก้อน + เส้า [หิน 3 ก้อนซึ่งใช้เป็นหลักสำหรับรับหม้อในการหุงต้ม]
ผีเตาไฟ	=	ผี	+	เตา + ไฟ
ผีสองนาง	=	ผี	+	สอง + นาง [คำบอกเพศหญิง]

2) โครงสร้างแบบ นาม₁ + (นาม₂ + กริยา₃) ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นคำเดียว (นามทั่วไป) และคำที่ 2 (นามทั่วไป) คำที่ 3 (กริยา) รวมกันเป็นคำประสม พบ 1 คำ (2.86 %) ได้แก่

คำเรียกผี	=	นาม ₁	+	(นาม ₂ + กริยา ₃)
ผีหม้อหนึ่ง	=	ผี	+	หม้อ + หนึ่ง [หนึ่ง]

^๘ กลุ่มคำเกิดจากการนำหน่วยคำอิสระตั้งแต่ 2 หน่วยคำขึ้นไปมาเรียงกัน โดยหน่วยคำหลังทำหน้าที่ขยายหน่วยคำหน้า หน่วยคำที่เรียงกันจึงมีความหมายตรงตัวไม่เกิดความหมายใหม่

3) โครงสร้างแบบ $\text{นาม}_1 + (\text{นาม}_2 + \text{วิเศษณ์}_3)$ ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นคำเดี่ยว (นามทั่วไป) และคำที่ 2 (นามทั่วไป) คำที่ 3 (วิเศษณ์) เรียงกันเป็นกลุ่มคำ พบ 2 คำ (5.71 %) ได้แก่

คำเรียกผี	=	นาม ₁	+	(นาม ₂	+	วิเศษณ์ ₃)
ผีตามอย	=	ผี	+	ตา	+	มอย [คล้า]
ผีตาวอด	=	ผี	+	ตา	+	วอด [ดับ, บอด]

4) โครงสร้างแบบ $\text{นาม}_1 + (\text{กริยา}_2 + \text{วิเศษณ์}_3)$ ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นคำเดี่ยว (นามทั่วไป) และคำที่ 2 (กริยา) คำที่ 3 (วิเศษณ์) เรียงกันเป็นกลุ่มคำ พบ 3 คำ (8.57 %) ได้แก่

คำเรียกผี	=	นาม ₁	+	(กริยา ₂	+	วิเศษณ์ ₃)
ผีตายกลม	=	ผี	+	ตาย	+	กลม [ทั้งกลม: ทั้งหมด]
ผีตายพราย	=	ผี	+	ตาย	+	พราย [การตายเพราะการ คลอตลูก หรือตายในระหว่างอยู่ไฟ]
ผีตายโหง	=	ผี	+	ตาย	+	โหง [กะทันหัน, รวดเร็ว, ฉับพลัน]

5) โครงสร้างแบบ $\text{นาม}_1 + (\text{วิเศษณ์}_2 + \text{นาม}_3)$ ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นคำเดี่ยว (นามทั่วไป) และคำที่ 2 (วิเศษณ์) คำที่ 3 (นามทั่วไป) รวมกันเป็นคำประสม พบ 1 คำ (2.86 %) ได้แก่

คำเรียกผี	=	นาม ₁	+	(วิเศษณ์ ₂	+	นาม ₃)
ผีทะเลหงอน	=	ผี	+	ทะเล	+	หงอน

1.3 โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 4 คำ ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นหน่วยหลัก (คำเดี่ยว) และคำที่ 2 คำที่ 3 คำที่ 4 เป็นหน่วยขยาย (คำประสม) โครงสร้างดังกล่าวมีโครงสร้างแบบ $\text{นาม}_1 + (\text{นาม}_2 + (\text{นาม}_3 + \text{กริยา}_4))$ ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นคำเดี่ยว (นามทั่วไป) และคำที่ 2 (นามทั่วไป) คำที่ 3 (นามทั่วไป) คำที่ 4 (กริยา) รวมกันเป็นคำประสม พบ 1 คำ ได้แก่

คำเรียกผี	=	นาม ₁	+	(นาม ₂	+	(นาม ₃	+	กริยา ₄)
ผีย่าหม้อหนึ่ง	=	ผี	+	ย่า	+	หม้อ	+	หนึ่ง [นี้]

1.4 โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 5 คำ ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นหน่วยหลัก (คำเดี่ยว) และคำที่ 2 คำที่ 3 คำที่ 4 คำที่ 5 เป็นหน่วยขยาย (คำซ้อน⁹) โครงสร้างดังกล่าวมีโครงสร้างแบบ $\text{นาม}_1 + ((\text{นาม}_2$

⁹ คำซ้อนเกิดจากการนำหน่วยคำตั้งแต่ 2 หน่วยคำขึ้นไปมาซ้อนกัน หน่วยคำที่นำมาซ้อนกันอาจมีความหมายเหมือนกัน คล้ายกัน หรือตรงข้ามกัน การพิจารณาคำซ้อนอาจพิจารณาตามเสียงด้วยก็ได้

+ วิเศษณ์₃) + (นาม₁ + วิเศษณ์₅) ประกอบด้วยคำที่ 1 เป็นคำเดียว (นามทั่วไป) และคำที่ 2 (นามทั่วไป) คำที่ 3 (วิเศษณ์) คำที่ 4 (นามทั่วไป) คำที่ 5 (วิเศษณ์) ประกอบกันเป็นคำซ้อน พบ 1 คำ ได้แก่

$$\begin{aligned} \text{คำเรียกผี} &= \text{นาม}_1 + ((\text{นาม}_2 + \text{วิเศษณ์}_3) + (\text{นาม}_4 + \text{วิเศษณ์}_5)) \\ \text{ผีปู่คำย่าคำ} &= \text{ผี} + \text{ปู่} + \text{คำ [สี่คำ]} + \text{ย่า} + \text{คำ [สี่คำ]} \end{aligned}$$

2. ที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา

จากการวิเคราะห์ที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา จำนวน 81 คำ พบที่มาหรือต้นกำเนิดของคำเรียกผี 15 ประเภท คือ คำบอกจำนวน คำบอกเพศ ดาวฤกษ์ พฤติกรรม พืช พื้นที่ ระยะเวลา สถานที่ สถานภาพ สภาพ สัตว์ สิ่งของ เสียง อมนุษย์ และอวัยวะ คำเรียกผีในภาษาล้านนาแบ่งกลุ่มตามจำนวนที่มาเป็น 2 กลุ่ม คือ คำเรียกผีที่มี 1 ที่มา และคำเรียกผีที่มี 2 ที่มา มีรายละเอียดดังนี้

2.1 คำเรียกผีที่มี 1 ที่มา ประกอบด้วยประเภทที่มาจากคำเรียกผี 1 ประเภท พบทั้งหมด 51 คำ แบ่งเป็น 12 แบบ

1) คำเรียกผีที่มาจากดาวฤกษ์ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากชื่อของดาวฤกษ์ที่เป็นต้นเหตุทำให้คนเจ็บป่วย พบ 1 คำ (1.96 %) ได้แก่ ผีดาววัน “ผีดาววันเป็นผีที่ทำให้คนปวดหัวเมื่อตะวันขึ้น...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ ดาวฤกษ์: ดาววัน [ตะวัน]

2) คำเรียกผีที่มาจากพฤติกรรม เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากการกระทำหรืออาการที่ผีแสดงออกมาเมื่อทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง พบ 4 คำ (7.84 %) เช่น ผีสี่อ “ผีสี่อเป็นผีที่สิงอยู่ในร่างคนที่เป็นผู้หญิง มักออกมากินตอนกลางคืน ชอบดม เลี้ยว กินของคาวและของสกปรก...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ พฤติกรรม: สี่อ [พฤติกรรมที่ชอบดม เลี้ยว กินของคาวและของสกปรก]

3) คำเรียกผีที่มาจากพืช เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากชื่อของพืชท้องถิ่นที่ผีสิงอยู่ พบ 1 คำ (1.96 %) ได้แก่ ผีค่างพอน “ผีค่างพอนเป็นผีที่อยู่ในต้นค่างพอน ลักษณะคล้ายต้นเปล้าเลือดเครือ...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ พืช: ค่างพอน [ต้นค่างพอน]

4) คำเรียกผีที่มาจากพื้นที่ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากลักษณะของพื้นที่ที่นูนสูงขึ้นไปเป็นสิ่งต่าง ๆ พื้นที่ดังกล่าวมีผีดูแลรักษาและอาศัยอยู่ พบ 3 คำ (5.88 %) เช่น ผีเขา “ผีเขาเป็นผีที่ดูแลรักษาภูเขา...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ พื้นที่: เขา [ภูเขา]

5) คำเรียกผีที่มาจากระยะเวลา เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากระยะเวลาในการตายของคนอย่างกะทันหัน จึงนำมาเป็นชื่อผีที่ตายในลักษณะดังกล่าว พบ 1 คำ (1.96 %) ได้แก่ ผีโหง “ผีโหงเป็นผีที่ตายกะทันหันจากอุบัติเหตุ ถูกฆ่า หรือฆ่าตัวตาย...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ ระยะเวลา: โหง [กะทันหัน, รวดเร็ว, ฉับพลัน]

6) คำเรียกผีที่มาจากสถานที่ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากสถานที่ อันเป็นที่ตั้ง บริเวณ แหล่ง ที่อยู่ ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีผีดูแลรักษาและอาศัยอยู่ พบ 14 คำ (27.45 %) เช่น ผีขุนน้ำ “ผีขุนน้ำเป็นผีที่ดูแลรักษาต้นน้ำหรือแหล่งกำเนิดของแหล่งน้ำ...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ สถานที่: ขุน [แหล่งกำเนิด], น้ำ [แหล่งน้ำ]

7) คำเรียกผีที่มาจากสถานภาพ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากสถานภาพของบุคคลในขณะที่มีชีวิตอยู่ เช่น ฐานะ ตำแหน่ง หน้าที่การงาน บทบาทของบุคคล เมื่อบุคคลนั้นตายจึงนำสถานภาพดังกล่าวมาเป็นชื่อผี พบ 3 คำ (5.88 %) เช่น ผีครู “ผีครูเป็นวิญญาณของผู้ถ่ายทอดศิลปวิทยาการต่าง ๆ แก่ศิษย์...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ สถานภาพ: ครู

8) คำเรียกผีที่มาจากสภาพ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากสภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นไปตามธรรมชาติหรือตามธรรมชาติ และแสดงถึงคุณสมบัติหรือลักษณะของสิ่งนั้น พบ 4 คำ (7.84 %) เช่น ผีพราย “ผีพรายเป็นวิญญาณที่แฝงเร้นสิ่งสูงในร่างคนเพื่อกินของสดคาว และอวัยวะภายในของคนที่ถูกสัง...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ สภาพ: พราย [วิญญาณที่แฝงเร้นสิ่งสูงในร่างคน]

9) คำเรียกผีที่มาจากสัตว์ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากชื่อของสัตว์ พบ 2 คำ (3.92 %) เช่น ผีเงือก “ผีเงือกเป็นผีที่อยู่ในน้ำมีลักษณะเหมือนงูมีหางอน...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ สัตว์: เงือก [งูมีหางอน]

10) คำเรียกผีที่มาจากสิ่งของ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากสิ่งของสำหรับการใช้ การต่าง ๆ สิ่งของดังกล่าวมีผีดูแลรักษาและอาศัยอยู่ พบ 8 คำ (15.69 %) เช่น ผีเตาเสา “ผีเตาเสาเป็นผีที่อยู่ในเตาเสา หรือเตาที่มีสุมลมแรงไฟในการตีเหล็กหรือหลอมโลหะ...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ สิ่งของ: เตาเสา [เตาที่มีสุมลมแรงไฟในการตีเหล็กหรือหลอมโลหะ]

11) คำเรียกผีที่มาจากเสียง เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากเสียงร้องของผี หรือเสียงของสิ่งปรากฏพร้อมกับผี พบ 3 คำ (5.88 %) เช่น ผีปกกะโหล้ง “ผีปกกะโหล้งเป็นผีที่อยู่ในป่า ส่งเสียงร้องดัง ปกกะโหล้ง ๆ...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ เสียง: ปกกะโหล้ง [เสียงร้องของผีดัง ปกกะโหล้ง ๆ]

12) คำเรียกผีที่มาจากอมนุษย์ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากชื่อของอมนุษย์พวกผี พบ 7 คำ (13.73 %) เช่น ผีเสื้อ “ผีเสื้อเป็นผีที่ดูแลรักษาสถานที่หรืออยู่ประจำสถานที่” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ อมนุษย์: เสื้อ [ผีที่ดูแลรักษาสถานที่หรืออยู่ประจำสถานที่]

2.2 คำเรียกผีที่มี 2 ที่มา ประกอบด้วยประเภทที่มาจากคำเรียกผี 2 ประเภท พบทั้งหมด 30 คำ แบ่งเป็น 16 แบบ

1) คำเรียกผีที่มาจากคำบอกจำนวนและคำบอกเพศ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากคำบอกจำนวนของผี และคำบอกเพศของผี พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีสองนาง “ผีสองนางเป็นผู้หญิงสองตนที่อยู่ในต้นไม้ใหญ่ซึ่งแตกเป็นสองลำต้นคู่กันจากพื้นดิน...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ 1) คำบอกจำนวน: สอง 2) คำบอกเพศ: นาง [คำบอกเพศหญิง]

2) คำเรียกผีที่มาจากคำบอกเพศและพืช เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากคำบอกเพศของผี และพืชที่ผีสิงอยู่ พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีนางไม้ “ผีนางไม้เป็นวิญญาณเพศหญิงที่สิงอยู่ในต้นไม้ใหญ่...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ 1) คำบอกเพศ: นาง [คำบอกเพศหญิง] 2) พืช: ไม้ [ต้นไม้]

3) คำเรียกผีที่มาจากคำบอกเพศและสิ่งของ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากคำบอกเพศของผี และสิ่งของสำหรับการใช้การต่าง ๆ พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีนางด้ง “ผีนางด้งเป็นผีเพศหญิงที่ชาวล้านนาเชิญมาเล่น วิธีเล่นต้องนำไม้หลักปักลงดิน และนำด้งหรือกระดังวางบนไม้หลัก พอหมอละทำพิธีเรียกผีมาสิง...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ 1) คำบอกเพศ: นาง [คำบอกเพศหญิง] 2) สิ่งของ: ด้ง [กระดัง]

4) คำเรียกผีที่มาจากพฤติกรรมและสถานที่ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากพฤติกรรม การกระทำ หรืออาการที่ผีแสดงออกมา และสถานที่หรือบริเวณที่ผีอาศัยอยู่และออกหากิน พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีโพรงดง “ผีโพรงดงเป็นผีที่อยู่และหากินเมื่อกคาวของเขียด กบ ตามชายป่า...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ 1) พฤติกรรม: โพรง [พฤติกรรมที่ชอบกินเมื่อกคาวของเขียด กบ] 2) สถานที่: ดง [ชายป่า]

5) คำเรียกผีที่มาจากพฤติกรรมและอวัยวะ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากพฤติกรรม การกระทำ หรืออาการที่ผีแสดงออกมา และอวัยวะของผี พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีกละหงอน “ผีกละหงอนเป็นผีกละที่มีหงอน เมื่อเข้าสิงคนจะออกจากร่างกายกว่าผีกละทั่วไป เนื่องจากติดหงอน...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ 1) พฤติกรรม: กละ [ตะกละ] 2) อวัยวะ: หงอน

6) คำเรียกผีที่มาจากสถานที่และสัตว์ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากสถานที่อันเป็นแหล่งที่อยู่ของผี และชื่อของสัตว์ พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีโป่งค่าง “ผีโป่งค่างเป็นผีที่อยู่ตามแหล่งน้ำซึมซับหรือที่มีน้ำเฉอะแฉะในป่า มีรูปร่างคล้ายค่าง...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ 1) สถานที่: โป่ง [แหล่งน้ำซึมซับ] 2) สัตว์: ค่าง

7) คำเรียกผีที่มาจากสถานที่และสิ่งของ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากสถานที่อันเป็นบริเวณที่ตั้งของสิ่งใด ๆ ที่มีผีดูแลรักษาอยู่ และสิ่งของสำหรับการใช้การต่าง ๆ พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีหัวขันได “ผีหัวขันไดเป็นผีที่ดูแลรักษาส่วนเริ่มต้นบันไดหรือหัวบันไดเพื่อป้องกันสิ่งไม่ดีเข้าบ้าน...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ 1) สถานที่: หัว [ส่วนเริ่มต้น] 2) สิ่งของ: ขันได [บันได]

8) คำเรียกผีที่มาจากสถานภาพและสถานที่ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากสถานภาพ ฐานะ ตำแหน่ง หรือบทบาทของผี และสถานที่หรือบริเวณที่ผีดูแลรักษา พบ 3 คำ (10 %) เช่น ผีเซนมือง “ผีเซนมืองเป็นผีประจำเมือง หรือผีที่เป็นหลักของเมือง มีหน้าที่ดูแลรักษาเมือง...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ 1) สถานภาพ: เซน [สิ่งที่เป็นหลัก] 2) สถานที่: เมือง

9) คำเรียกผีที่มาจากสถานภาพและสภาพ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากสถานภาพหรือบทบาทของผี และสภาพ คุณสมบัติ หรือลักษณะของสิ่งนั้น พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีปู่ดำ ย่าดำ “ผีปู่ดำย่าดำเป็นผีที่อยู่ในอุโมงค์หนึ่งข้างเหี่ยว โดยผีปู่ดำจะสถิตอยู่ในไหข้าว ส่วนผีย่าดำจะสถิตอยู่ในหม้อหนึ่งข้าง...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ 1) สถานภาพ: ปู่, ย่า 2) สภาพ: ดำ [สีดำ]

10) คำเรียกผีที่มาจากสถานภาพและสิ่งของ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากสถานภาพหรือบทบาทของผี และสิ่งของสำหรับการใช้การต่าง ๆ พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีย่าหม้อหนึ่ง “ผีย่าหม้อหนึ่งเป็นผีที่อยู่ในอุโมงค์หนึ่งข้างเหี่ยว คือ หม้อหนึ่ง (หม้อหนึ่งข้าง) ไหข้าว...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ 1) สถานภาพ: ย่า 2) สิ่งของ: หม้อหนึ่ง [หม้อหนึ่งข้าง]

11) คำเรียกผีที่มาจากสภาพและระยะเวลา เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากสภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นไปตามธรรมดาหรือตามธรรมชาติ รวมทั้งลักษณะของสิ่งนั้น และระยะเวลาในการตายของคนอย่างกะทันหัน จึงนำมาเป็นชื่อผีที่ตายในลักษณะดังกล่าว พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีตายโหง “ผีตายโหงเป็นผีที่ตายกะทันหันจากอุบัติเหตุ ถูกฆ่า หรือฆ่าตัวตาย...” ประเภทที่มาจากคำเรียกผี คือ 1) สภาพ: ตาย 2) ระยะเวลา: โหง [กะทันหัน, รวดเร็ว, ฉับพลัน]

12) คำเรียกผีที่มาจากสัตว์และอวัยวะ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากชื่อของสัตว์ และอวัยวะของสัตว์ พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีม้าบ้อง “ผีม้าบ้องเป็นผีที่มีรูปร่างเป็นม้าจะออกหากิน

ของคาวตอกลางคืน หากมีน้ำบ่อเกิดอารมณ์ทางเพศ บ้องหรืออวัยวะสืบพันธุ์จะแข็งตัวและวิ่งไปมาตามถนนในหมู่บ้าน” ประเภทที่มาของคำเรียกผี คือ 1) สัตว์: ม้า 2) อวัยวะ: บ้อง [อวัยวะสืบพันธุ์]

13) คำเรียกผีที่มาจากอมนุษย์และสถานที่ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากอมนุษย์พวกผี และสถานที่อันเป็นที่ตั้ง บริเวณ แหล่ง ที่อยู่ ของสิ่งต่าง ๆ ที่มีผีดูแลรักษาและอาศัยอยู่ พบ 12 คำ (40 %) เช่น ผีเสื้อวัด “ผีเสื้อวัดเป็นผีที่ดูแลรักษาวัด...” ประเภทที่มาของคำเรียกผี คือ 1) อมนุษย์: เสื้อ [ผีที่ดูแลรักษาสถานที่หรืออยู่ประจำสถานที่] 2) สถานที่: วัด

14) คำเรียกผีที่มาจากอมนุษย์และสถานภาพ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากอมนุษย์ที่เป็นผีหรืออารักษ์ และสถานภาพของบุคคลในขณะที่มีชีวิตอยู่ เช่น ตำแหน่ง บทบาทของบุคคล เมื่อบุคคลนั้นตายจึงนำสถานภาพดังกล่าวมาเป็นชื่อผี พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีเจ้านาย “ผีเจ้านายเป็นผีหรืออารักษ์ที่เป็นวิญญาณของวีรบุรุษหรือนักรบ...” ประเภทที่มาของคำเรียกผี คือ 1) อมนุษย์: เจ้า [ผีหรืออารักษ์] 2) สถานภาพ: นาย [ผู้ที่เป็รวีรบุรุษหรือนักรบ]

15) คำเรียกผีที่มาจากอวัยวะและสภาพ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากอวัยวะของผี และสภาพ คุณสมบัติ หรือลักษณะของสิ่งนั้น พบ 2 คำ (6.67 %) เช่น ผีดาวอด “ผีดาวอดเป็นอมนุษย์จำพวกยักษ์ อวัยวะส่วนที่เป็นตา ดูแล้วอาจเห็นว่าตาบอด แต่ในความเป็นจริงแล้วสามารถมองเห็นได้ดี...” ประเภทที่มาของคำเรียกผี คือ 1) อวัยวะ: ตา 2) สภาพ: อด [ดับ, บอด]

16) คำเรียกผีที่มาจากอวัยวะและสิ่งของ เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อผี มีต้นกำเนิดมาจากอวัยวะของผี และสิ่งของสำหรับใช้หากินของผี พบ 1 คำ (3.33 %) ได้แก่ ผีหัวไฟ “ผีหัวไฟเป็นผีที่อยู่และหากินตามชายป่า มีดวงไฟลูกจากจุมูก...” ประเภทที่มาของคำเรียกผี คือ 1) อวัยวะ: หัว [จุมูก] 2) สิ่งของ: ไฟ [ดวงไฟ]

บทสรุปและการอภิปรายผล

ผู้วิจัยจะสรุปและอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ประการ ดังนี้

1. การวิเคราะห์โครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนา จำนวน 81 คำ พบโครงสร้างของคำเรียกผี 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 2 คำ แบ่งเป็น 3 แบบ คือ นาม + นาม, นาม + กริยา, นาม + วิเศษณ์ 2) โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 3 คำ แบ่งเป็น 5 แบบ คือ นาม + (นาม + นาม), นาม + (นาม + กริยา), นาม + (นาม + วิเศษณ์), นาม + (กริยา + วิเศษณ์), นาม + (วิเศษณ์ + นาม) 3) โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 4 คำ พบ 1 แบบ คือ นาม + (นาม + (นาม + กริยา)) 4) โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 5 คำ พบ 1 แบบ คือ นาม + ((นาม + วิเศษณ์) + (นาม + วิเศษณ์))

เมื่อพิจารณาจำนวนคำและคำร้อยละของโครงสร้างของคำเรียกผีในภาษาล้านนา 4 กลุ่มพบว่า โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 2 คำเป็นโครงสร้างที่พบมากที่สุด จำนวน 44 คำ คิดเป็นร้อยละ 54.32 รองลงมาเป็นโครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 3 คำ จำนวน 35 คำ คิดเป็นร้อยละ 43.21 โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 4 คำ และโครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 5 คำ พบโครงสร้างละ 1 คำ คิดเป็นร้อยละ 1.23 ในแต่ละโครงสร้าง ทั้งนี้ โครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 2 คำพบมากที่สุด เนื่องจากเป็นโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อน คือ มีการใช้คำจำนวนไม่มาก 2 คำมาประกอบเป็นคำเรียกผี (ผีเค้า ผีตอย) ที่ง่ายต่อการสื่อสารของคนล้านนาจึงนิยมนำมาสร้างเป็นคำเรียกผี ส่วนโครงสร้างของคำเรียกผีที่มี 4 คำและ 5 คำพบน้อยที่สุด เนื่องจากเป็นโครงสร้างที่ซับซ้อน คือ มีการใช้คำจำนวนมาก 4-5 คำมาประกอบเป็นคำเรียกผี (ผีย่าหม้อหนึ่ง ผีปู่ย่าดำ) ที่ยากต่อการสื่อสารของคนล้านนาจึงไม่นิยมนำมาสร้างเป็นคำเรียกผีในภาษาล้านนา

คำเรียกผีในภาษาล้านนามีการนำคำ 2-5 คำมาประกอบเป็นคำเรียกผี ที่มีความสัมพันธ์ของคำแบบหน่วยหลัก (head) กับหน่วยขยาย (modifier) เช่น ผีอีค้อย = ผี: หน่วยหลัก + อีค้อย [เสียงร้องของนกดัง ค้อย ๆ]: หน่วยขยาย สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มนสิการ เสงสุวรรณ (2557) ที่ศึกษาโครงสร้างคำเรียกผีในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ภาษาลาว ภาษาพม่า ภาษาเขมร ภาษามาลเลย์ พบโครงสร้างคำเรียกผีแบบประสมที่ประกอบด้วยคำหลักกับคำขยาย เช่น ผีตานี = ผี: คำหลัก + ตานี [กล้วยตานี]: คำขยาย อาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ของคำที่นำมาประกอบเป็นคำเรียกผีแบบหน่วยหลักกับหน่วยขยายหรือคำหลักกับคำขยายข้างต้น เป็นลักษณะที่มีร่วมกันของคำเรียกผีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้การสร้างคำเรียกผีในภาษาล้านนามีการนำคำไวพจน์คือ คำนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ มาประกอบเป็นคำเรียกผี เช่น ผีมด = ผี: คำนาม + มด [ดูแล, รักษา]: คำกริยา, ผีกละ = ผี: คำนาม + กละ [ตะกละ]: คำวิเศษณ์ คำไวพจน์ดังกล่าวถือว่าเป็นคำพื้นฐานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน คนล้านนาจึงนำมาประกอบสร้างเป็นคำเรียกผีในภาษาล้านนา

2. การวิเคราะห์ที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา จำนวน 81 คำ พบที่มาหรือต้นกำเนิดของคำเรียกผี 15 ประเภท คือ คำบอกจำนวน คำบอกเพศ ดาวฤกษ์ พฤติกรรม พืช พื้นที่ ระยะเวลา สถานที่ สถานภาพ สภาพ สัตว์ สิ่งของ เสียง อมนุษย์ และอวัยวะ คำเรียกผีแบ่งกลุ่มตามจำนวนที่มาเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) คำเรียกผีที่มี 1 ที่มา แบ่งเป็น 12 แบบ คือ คำเรียกผีที่มาจากดาวฤกษ์ พฤติกรรม พืช พื้นที่ ระยะเวลา สถานที่ สถานภาพ สภาพ สัตว์ สิ่งของ เสียง อมนุษย์ 2) คำเรียกผีที่มี 2 ที่มา แบ่งเป็น 16 แบบ คือ คำเรียกผีที่มาจากคำบอกจำนวนและคำบอกเพศ คำบอกเพศและพืช คำบอกเพศและสิ่งของ พฤติกรรมและสถานที่ พฤติกรรมและอวัยวะ สถานที่และสัตว์ สถานที่และสิ่งของ สถานภาพและสถานที่ สถานภาพและสภาพ สถานภาพและสิ่งของ สภาพและระยะเวลา สัตว์และอวัยวะ อมนุษย์และสถานที่ อมนุษย์และสถานภาพ อวัยวะและสภาพ อวัยวะและสิ่งของ

เมื่อพิจารณาจำนวนคำและคำร้อยละของที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา 2 กลุ่มพบว่า คำเรียกผีที่มี 1 ที่มาพบมากที่สุด จำนวน 51 คำ คิดเป็นร้อยละ 62.96 รองลงมาเป็นคำเรียกผีที่มี 2 ที่มา จำนวน 30 คำ คิดเป็นร้อยละ 37.04 ทั้งนี้คำเรียกผีที่มี 1 ที่มาพบมากกว่าคำเรียกผีที่มี 2 ที่มา เนื่องจากคำเรียกผีที่มี 1 ความเป็นการให้รายละเอียดที่มาของคำเรียกผีเพียง 1 ประเภท เช่น ผีเขา [ภูเขา] ผีค้ำฟอน [ต้นค้ำฟอน] ประเภทที่มามากกว่ามีความหมายแสดงถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างชัดเจนและเฉพาะเจาะจง ต่างจากคำเรียกผีที่มี 2 ความเป็นการให้รายละเอียดที่มาของคำเรียกผี 2 ประเภท เช่น ผีสองนาง ผีเสื้อวัด ประเภทที่มามากกว่ามีความหมายแสดงถึงสิ่งสองสิ่งในคำเรียกผี 1 คำ ทำให้ต้องตีความหมายมากกว่าคำเรียกผีที่มี 1 ที่มา จึงไม่นิยมนำมาตั้งเป็นชื่อผีในภาษาล้านนา

จากการวิเคราะห์การนำประเภทที่มา 15 ประเภทมาตั้งเป็นชื่อผีในคำเรียกผีภาษาล้านนา 81 คำ พบคำเรียกผีที่ประกอบด้วยที่มาประเภทสถานที่มากที่สุดจำนวน 32 คำ สถานที่ในที่นี่มีความหมายรวมถึงที่ตั้ง บริเวณ แหล่ง ที่อยู่ ของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่คนสร้างขึ้น เช่น แหล่งน้ำ (ผีขุนน้ำ) ฝาย (ผีฝาย) เมือง (ผีเซ่นเมือง) วัด (ผีเสื้อวัด) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มนสิการ เสงสุวรรณ (2550) ปฎิญา บุญมาเลิศ (2554) และมนสิการ เสงสุวรรณ (2557) ที่ศึกษาการจำแนกคำเรียกผีโดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย พบมิติที่อยู่ซึ่งเป็นสิ่งที่ผีสถิตอยู่ในสถานที่ทางธรรมชาติและสถานที่ที่คนสร้างขึ้น เช่น แหล่งน้ำ ฝาย เมือง วัด หมู่บ้าน นา ป่า การพบคำเรียกผีในภาษาล้านนาที่มาจากสถานที่

แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน สถานที่ และผี เนื่องจากคนเมื่ออยู่ที่ใดมักคุ้นเคยกับสถานที่นั้น และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างคนกับสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นผ่านมิติเห็นอธรรมชาติ

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เก็บข้อมูลคำเรียกผีในภาษาล้านนาจากวิทยานิพนธ์และหนังสือ เพื่อให้ได้ข้อมูลคำเรียกผีในภาษาล้านนาที่ครบถ้วนยิ่งขึ้น และครอบคลุมทุกพื้นที่ของ 8 จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยาแพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน ควรลงพื้นที่สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลคำเรียกผีในพื้นที่ดังกล่าว แล้วนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้เพิ่มเติม เพื่อให้เห็นภาพรวมลักษณะโครงสร้างและที่มาของคำเรียกผีในภาษาล้านนา นอกจากนี้ควรประมวลการศึกษาคำเรียกผีของคนไทย 6 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ เพื่อให้เห็นภาพรวมด้านโครงสร้างและที่มาของคำเรียกผีของคนไทยทั้ง 6 ภูมิภาค

บรรณานุกรม

- กนิษฐา พวงศรี. (2560). ผีล้านนา อำนาจไร้รูปสู่รูปลักษณะในงานทัศนศิลป์. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.*, 24(1), 131-140.
- ปฏิญญา บุญมาเลิศ. (2554). *คำเรียกผีและความเชื่อเรื่องผีในภาษาไทยถิ่นเหนือในหมู่บ้านป่าเส้าหลวง ตำบลสันป่าเลียด อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ผดนิทรธา ธีรานนท์ และคณะ. (2558). *พะเยาศึกษา*. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์แอนดิมิเดีย.
- พระครูวิมลศิลป์กิจ (เรืองฤทธิ์ แก้วเปียง). (2561). *พจนานุกรมภาษาล้านนา-ไทย ปรีวรรต (อักษร ก ถึง อักษร ฮ) ฉบับรวมเล่ม*. เชียงราย: สยามการพิมพ์.
- ไพโรจน์ สาลีรัตน์. (2549). *ร้อยเรื่องล้านนา*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- มนสิการ เสงสุวรรณ. (2550). *คำเรียกประเภทผีของคนไทยในชุมชนวัดสวนแก้ว ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี: การศึกษาแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2557). *การศึกษาระบบคำเรียกผีและมโนทัศน์เรื่องผีในภาษาไทยถิ่นเหนือตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลา คำจันทร์. (2559). *เล่าเรื่องผีล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 1-15*. กรุงเทพฯ: สยามเพรส แมเนจเม้นท์.
- ยุพิน เข็มมุกด์ และคณะ. (2550). *พจนานุกรมภาษาล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: แสงศิลป์.
- วิที พานิชพันธ์. (2548). *วิถีล้านนา*. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์.
- ศุภลักษณ์ ปัญญ. (2551). *การศึกษบทบาทของผีในนิทานพื้นบ้านล้านนา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- สนั่น ธรรมธิ. (2557). *ร้อยสวาระ สรรพล้านนาคดี เล่ม 4*. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์.
- _____. (2559). *ผีในความเชื่อล้านนา*. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์แอนดิมิเดีย.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย. (2555). *พจนานุกรมยวนล้านนา-ไทยปริวรรต*. เชียงราย: ล้อล้านนา.
- สุรพล ดำริห์กุล. (2542). *ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พริ้นท์.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ. (2539). *พจนานุกรมศัพท์ล้านนา เฉพาะคำที่ปรากฏในใบลานพิมพ์ครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2547). *พจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง*. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.